

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
Org. nr: 802411-0119
Plusgiro: 5 56 23 - 3
hemsida:
www.kvinnofronten.nu

Till

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Regeringskansliet

103 33 Stockholm

YTTRANDE

över SOU 2017:6 – "Se barnet" – Dnr. Ju2017/01226/L2

Sammanfattning

Det är med stor bestörtning och förvåning Kvinnofronten tagit del av 2014 års vårdnadsutrednings betänkande. Vi hade hoppats, inte minst utifrån betänkandets namn, att barnets behov skulle finnas i centrum för denna utredning. Istället föreslår utredningen ett obligatoriskt hinder före domstolsförfarandet, vilket innebär att barn tvingas utsättas för vårdnadstvister under *ännu längre tid* än tidigare, utan att det finns några säkra fördelar att få ut av detta omständliga förfarande.

Utredningen är inte grundad i en seriös undersökning av verkligheten för barnen. Istället är betänkandet fyllt av luddiga formuleringar om att utredningen "fått intryck av", att saker "har förts fram" och att det hafts "synpunkter" på det ena eller andra.

Inte heller har utredningen något könsperspektiv, trots att kön är en så tydlig del i just vårdnadstvister. Vårdnadstvister framställs istället som om alla skulle kunna bedömas lika, oavsett om det exempelvis handlar om två föräldrar som levt länge tillsammans med sina barn och sedan skilt sig, eller en mamma och pappa som aldrig levt ihop, och där pappan inte umgått med barnet under barnets första år. Genom att inte alls diskutera de olika reella situationer som barn faktiskt kan befinna sig i, kan utredningen inte heller komma med förslag som kan lösa de problem barn och deras föräldrar behöver hjälp med.

Vidare antyder betänkandet gång på gång att, framför allt, mammor ställer till problem "i onödan". Våld finns oftast inte ens med i betänkandets resonemang, och när våld ändå finns med, avfärdas det med att gemensam vårdnad oftast inte bör förekomma då någon är dömd för våld. Men verkligheten är sådan att alla förövare inte blir dömda, tvärtom läggs många polisutredningar ner med motiveringen att ord står mot ord. Det viktiga faktum att socialtjänsten så sällan gör seriösa riskutredningar/riskbedömningar, konstateras, men diskuteras inte vidare i betänkandet. **Detta är fullkomligt oacceptabelt.**

Kvinnofronten instämmer helt i det särskilda yttrande som program- och utredningschefen vid Barnombudsmannen Anna Karin Hildingson Boqvist har lämnat till betänkandet, om att utredningen dels *inte i tillräcklig grad har sett till barns perspektiv*, dels inte lagt några skarpa förslag till förändring av dagens missförhållanden och för att stärka barns rätt.

Kvinnofronten anser att en utvärdering respektive omarbetning av lagen om vårdnad, boende och umgänge är nödvändig. Vi kräver därför att regeringen tillsätter en helt ny utredning, som grundar sig FN:s barnkonvention och en könad analys om barns villkor i vårdnadstvister, och som inte nöjer sig med tomt prat om att "se barnet" utan sätter barns direkta och konkreta behov i centrum.

Kvinnofronten **motsätter oss** förslagen

- att rätten ska kunna besluta om gemensam vårdnad trots att båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen,
- att föräldrar inte ska kunna väcka yrkanden om vårdnad, boende eller umgänge i domstol innan de deltagit i informationsamtal,
- att fokus för att avgöra barns bästa ska ändras till ”föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten”,
- att interimistiska beslut om vårdnad endast ska meddelas i undantagsfall,
- att en ny fördelning av rättegångskostnader ska införas.

Kvinnofronten **instämmer** med förslaget

- att det ska införas en bestämmelse om att barn ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och sin inställning i frågor om vårdnad, boende och umgänge vid samtal med företrädare för socialnämnden även om vårdnadshavarna motsätter sig detta.

Kvinnofronten **anser:**

- att detta betänkande är så undermåligt att det helt bör läggas åt sidan,
- **att regeringen snarast ska tillsätta en ny utredning,**
- att det ska utredas om barnet bör få ett eget ombud i vårdnads-, boende- och umgänges mål,
- att barns uppfattning som regel alltid ska anges i såväl utredningar som domar,
- att regeringen snarast ska ge Brå i uppdrag att i sina fördjupade studier om ”dödligt våld i nära relationer” ta med uppgifter om barn,
- att en grundregel ska vara att den förälder som dödat den andra omgående ska förlora vårdnaden. Undantag kan göras om hon dessförinnan systematiskt har blivit misshandlad av partnern, eftersom det ur barnperspektiv då vore fel att ta ifrån barnet den grundtrygghet föräldern kan fortsätta ge,
- att en eventuell tillfällig vårdnadshavare inte ska ha skyldighet att se till att barnet umgås med en förälder som utövat våld, samt att eventuellt uppdrag som tillfällig vårdnadshavare i så fall ska omprövas inom två år.

Kritik av utredningen som helhet

Det är sorgligt att se att en utredning som till sitt betänkande har valt namnet ”Se barnet!” kan uppvisa en sådan okunnighet om barns villkor i vårdnadstvister som detta betänkande förmedlar. Det gäller särskilt barns villkor i våldssammanhang, trots att det inom detta ämne finns en omfattande forskning, även just utifrån svenska förhållanden.

Det kapitel i betänkandet där våld diskuteras handlar huvudsakligen om **dödligt** våld, eller våld så grovt att offret blir oförmögen att ta fortsatt föräldraansvar. Detta är i själva verket en mycket liten del av det våld som mammor och barn utsätts för. I många fall gäller att barn berättar om våld som förövaren inte kan dömas för – förundersökningar läggs ner i brist på bevis. **Det är oerhört viktigt att diskutera hur barnen i dessa fall ska skyddas.** Men sådana diskussioner lyser med sin frånvaro i betänkandet.

Ett konstaterande från forskaren Maria Eriksson om en tidigare utredning om vårdnad kan gälla även denna: ”Utredningen berör överhuvudtaget inte frågan om vilka risker faderns våld mot modern kan medföra för barnet. Den diskuterar inte heller vad forskning och praktiska erfarenheter säger om hur ärenden där fäder är våldsamma mot mödrar bäst kan hanteras för att trygga barnen.”¹

Barnens vardag

Siffror som **borde** ha funnits med i betänkandet är, att **85 procent av de barn** som har en pappa som misshandlat mamman har befunnit sig i samma rum när mamman misshandlats,

13 procent har sett och hört misshandeln från annat rum.

*Det innebär att 98 procent av barnen är vad Brottsoffermyndigheten kallar ”deltagande vittne”.*²

35 procent av barnen har sett eller hört pappan hota att **döda** mamman.³

Att bevittna övergrepp kan upplevas ännu svårare för barnet än att själv bli utsatt. *”Det finns forskare som menar att den svåraste och mest skadliga formen av våld för ett barn, ur ett psykologiskt perspektiv, är att uppleva pappas våld mot mamma.” ... ”Barnet kan uppfatta detta som ett hot mot hela sin existens. När barn tvingas bevittna våld mot en förälder blir det känslomässigt övergivet och skyddslöst, eftersom det just då förlorar bägge sina föräldrar – den ene i form av en hotfull angripare och den andre som ett utsatt offer.”*⁴

Än en gång: detta gäller alltså **98 procent av barnen** i fall där pappan har misshandlat mamman.

60 procent av barn till misshandlade mammor har själva blivit misshandlade.⁵ **Cirka 30 procent** av barn till misshandlade mammor har även utsatts för sexuella övergrepp – framför allt flickorna.

Mot denna bakgrund är det fullständigt oacceptabelt att betänkandet inte fokuserar mer på *riskbedömningar* och *trygghetsbedömningar* vid vårdnadstvister.

Mammors utsatthet

Det är väl känt att bland det mest riskfyllda för kvinnor som utsätts för våld är *uppbrottet* från mannen, särskilt då de har gemensamma barn. Det är när kvinnan vill lämna, eller har lämnat, mannen som många av morden sker liksom den grävsta misshandeln. Det är också vanligt att pappan *använder sig av det gemensamma föräldraskapet*, till exempel vid hämtning eller lämning av barn för att komma åt att hota eller utsätta mamman för våld. Socialstyrelsen konstaterar: *”Att ha tillgång till barnet kan vara ett sätt för den våldsutövande föräldern att fortsätta ha kontroll över sin partner.”*⁶

Det innebär alltså att samhällets krav på fortsatt gemensamt föräldraansvar för barnet i dessa fall får följderna att också barnet fortsätter att bli utsatt av pappan.

Att våldsamma pappor ofta använder sig av det gemensamma föräldraskapet för att fortsätta övergreppen gäller förstås både i de fall pappan är dömd för övergrepp och i de fall brottsmisstanke lagts ner eller aldrig ens lett till polisanmälan.

Detta samband mellan vårdnadstvister, gemensamt föräldraansvar, och barns och mammors fortsatta utsatthet för hot och våld, liksom samhällets förhållningssätt till detta samband, borde självklart diskuteras i en utredning om vårdnadstvister.

Det gäller särskilt eftersom det visat sig att många av de mammor som dödsats i Sverige i samband med uppbrotten tidigare sökt hjälp – polisanmält, ansökt om kontaktförbud, berättat om våld för personal inom hälso- och sjukvård eller socialtjänst – men inte tagits på allvar av myndigheterna.⁷

Detta gör det än mer anmärkningsvärt att betänkandet inte diskuterar denna verklighet i vårdnadstvister och hur socialtjänst och rättsväsende *måste* utveckla och säkra riskbedömningar. Istället upprepar betänkandet gång på gång att utredaren *”hört”*, att *”det sagts”* eller det har *”framkommit synpunkter”* om att *”det är vanligt att föräldrar riktar olika anklagelser mot varandra eller anmäler varandra till olika myndigheter”*. Genom sin föregivna könsneutralitet kan utredaren på detta sätt tvärtom avfärda mammornas, och indirekt barnens, berättelser om våld.

Det innebär att betänkandet direkt motverkar utredningens syfte.

Den problematiska könsneutraliteten – ur föräldraperspektiv

Kvinnofronten har flera gånger påtalat vikten av att skilja mellan *könad* analys och *könsneutral* lagtext. För att förstå mäns våld mot kvinnor måste vi förstå att detta är brott som

begås i ett ojämställt samhälle, där sexualiserat våld är det yttersta exemplet på mäns makt. Det går inte att förstå våldet som en isolerad företeelse, utan samband med världen omkring och könets olika villkor i den världen.

Av en utredning om vårdnadstvister krävs alltså en *könad analys*. Lagen måste däremot vara *könsneutralt* skriven, eftersom det även finns män som utsätts och kvinnor som är förövare.

Denna förståelse för skillnaden mellan könad analys och könsneutral lagtext finns i exempelvis förarbeten till sexköpslagen och kvinnofridslagen, medan detta betänkande tvärtom undviker att analysera företeelsen utifrån kön.

Det innebär att pappans våld lyfts bort från hans föräldraansvar, och därmed osynliggörs. Till och med när mamman och barnet uppenbarligen har skyddade personuppgifter, omvandlar betänkandet pappans våld genom att formulera om det till att det finns *”hög konfliktnivå mellan föräldrarna”*.

Forskning visar att ett sådant osynliggörande av pappors våld är vanligt både inom socialtjänsten och i domstolarna. *”Det som i domstolsbeslut kort formuleras som ’djupgående konflikt mellan föräldrarna’ visar sig ofta(st) rymma hot och våld, inte sällan i kombination med psykisk sjukdom och/eller missbruk. Det framgår inte alltid i akten om mannens hot och våld riktat sig mot kvinnan och om barnen varit vittne till våldet eller själva varit utsatta för våld.”*⁸

Vårdnadstvister där dokumenterat våld ingår definieras alltså inte som sådana, utan som vårdnadstvister med *”konflikter mellan föräldrarna”*.

Om det *inte* finns ett uttalat könsperspektiv ställer myndigheterna dessutom olika krav på mammor respektive pappor, både när det gäller fall av våld och när det gäller synen på vårdnad över huvud taget. Höjer & Röbbäck konstaterar att rätten lägger ett större ansvar på mammor än på pappor att umgänget ska fungera, *oavsett vem som är boende eller umgängesförälder.*⁹ Mamman förväntas ta huvudansvar för barnets vård och omsorg, medan lägre krav ställs på pappor, för att hans föräldraansvar ses som komplement till mammans. Hester & Radford konstaterar att pappan i de flesta fall ansågs som en *”tillräckligt bra”* pappa om han över huvud taget visade intresse för att träffa sina barn.¹⁰ Eriksson skriver om det minimala krav på föräldraansvar som ställs på pappor som misshandlat mamman: *”Våldsutövande fäder måste inte visa att de är tillräckligt samarbetsvilliga, respektfulla och trygga för att komma ifråga som vårdnadshavare eller umgängesföräldrar. Det är inte de som måste visa att gemensam vårdnad och umgänge är tillräckligt tryggt och bra, trots tidigare våld mot barnens mödrar.”*¹¹

Det finns också forskning om pappor som utövat våld som visar på att papporna efter skilsmässan var mer fokuserade på att få eller få behålla vårdnaden än på att ge barnen omsorg. *”I en studie fann man att de var mer benägna att gå in i rättsliga processer om vårdnaden, eller vägra att betala underhåll, än män som inte varit våldsamma.”*¹²

Omfattande forskning visar sammantaget på två saker:

1. att det inte är ***barnets behov*** som är i fokus för bedömningar vid vårdnadstvister, utan (även våldsamma) ***pappors rätt till sina barn***, och
2. att samhällets krav på ***samarbetsförmåga mellan föräldrarna*** i praktiken innebär krav på (den våldsutsatta) mamman.

Men forskningen om våld och vårdnadstvister finns inte med i utredningen. Vi frågar oss: Varför?

Den problematiska könsneutraliteten – ur barnperspektiv

När pappans våld har lyfts bort från hans föräldraansvar och därmed osynliggjorts, blir även det barnen varit med om till något överkligt. En forskningsstudie visar att tre av fyra barn har umgänge med den våldsamma pappan.¹³ I väldigt många fall *obevakat* umgänge.

Sett ur barnperspektiv kan också de ord vi använder spela roll för förståelsen av barnens verklighet. Exempelvis skriver forskaren Maria Eriksson att för att förstå barnets perspektiv kanske ordet kvinnomisshandel skulle behöva bytas ut till *”mammamisshandel”*.

Följden av att våldet inte sätts samman med föräldraansvaret, och alltså inte ses som **pappors** våld, är dessutom att *våldets eventuella koppling till omsorgen* osynliggörs. En internationell studie pekar mot att pappors våld mot barn vid umgänge i själva verket kan vara knutet till själva *omsorgen* om barnet, det vill säga att det sker vid måltider, läggdags och liknande omsorgssituationer. Här i Sverige finns ingen motsvarande forskning, så vi vet helt enkelt inte om det här finns ett sådant samband mellan våld och omsorg.

Men könsneutraliteten döljer också **barnens olika** verklighet. Pojkar och flickor utsätts båda för misshandel, men det är vanligare att flickor utsätts för sexuella övergrepp. Precis som barn tar skada av upplevelsen att se sin mamma utsättas för övergrepp, tar barn också liknande skada av att se syskon utsättas. I övrigt vet vi väldigt lite om barnens olika verklighet, eftersom det inte finns tillräcklig forskning om flickors och pojkars *olika* utsatthet för våldet.

Våldet kan även få olika *följder* utifrån kön, om barnet identifierar sig utifrån kön hos den som utövar våld eller den som utsätts för våld. Maria Eriksson skriver vidare att hennes studie pekar på att *”även om pojkar och flickor kan dela erfarenhet av att vara den underordnade parten i förtryckande far-barn relationer, tar sig könsskapandet olika uttryck i en far-son relation respektive far-dotter relation”*.¹⁴

Förvärra problemen

Utredaren vill nu skärpa kraven vid vårdnadstvister bland annat genom att det vid bedömningen av barnets bästa ska *”fästas avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten”*.

Men när pappans våld har omformulerats till att bli en *”hög konfliktnivå mellan föräldrarna”* blir kravet i praktiken att mamman alltså ska bortse från pappans våld mot henne och/eller barnen. ***Mamman placeras i en omöjlig situation, där hon å ena sidan som mamma enligt föräldrabalken har skyldighet att skydda sitt barn, å andra sidan kan förlora vårdnaden om hon försöker göra det.***

Dessutom föreslår utredaren att obligatoriska informationssamtal ska föregå eventuell process i domstol, trots att ett sådant förfarande kommer att tvinga barnen att leva i konflikten under *ännu längre tid* än idag.

Detta är själva motsatsen till att *”se barnet”* i vårdnadstvisten, och riskerar tvärtom att förvärra de problem som finns redan idag. ***Båda dessa förslag riskerar dessutom i förlängningen att vara direkt livshotande för mammor och barn.***

Mot direktiven

Utredaren har inte analyserat vårdnadstvister ur könsperspektiv – vare sig när det gäller föräldrar eller barn – och därmed agerat helt emot uppgiften enligt direktiven att *”redo-visa vilka konsekvenser de förslag som lämnas kan få för jämställdheten mellan kvinnor och män samt beakta det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.”* (vår betoning)

Mot bakgrund av vad vi beskrivit här ovan om betänkandets alla grundläggande och avgörande brister kräver Kvinnofronten en helt ny utredning. Den bör uttryckligen utgå från FN:s Barnkonvention och innehålla en könad analys av vårdnadstvister och barns villkor.

Kommentarer till betänkandets olika delar

Kapitel 5.

Något om konflikter om barn

I kapitlet om föräldrars konflikter om barn tar betänkandet upp skillnaden mellan intresse- och värdekonflikt, med hänvisning till bland annat Stiftelsen Allmänna Barnhusets slutrapport om barns rättigheter i vårdnadstvister. Men medan den rapporten, liksom Socialstyrelsen handbok för socialtjänstens familjerätt, bägge har med även *”våld eller hot och frågor kring barnets skyddsbehov”*¹⁵. Bland exemplen på värdekonflikter, finns våld och hot inte med alls i betänkandets exempel.

I hela kapitlet om *föräldrars konflikter* om barn väljer utredaren att över huvud taget inte nämna hot eller våld, trots all kunskap om hur många barn som själva utsätts för våld respektive som bevittnar sin pappas våld mot mamman. Pappors våld är alltså *helt osynliggjort* som grund för föräldrarnas konflikt vid vårdnadstvister. Istället lyfts enbart specialfall av dödligt våld upp i kapitel 13.

Genom att helt osynliggöra pappors våld som grund för föräldrarnas konflikt kan utredaren framställa föräldrarna som jämlika parter i konflikten, och slipper på så sätt de komplicerade frågeställningar om *våld och makt* som annars uppstår kring begrepp som ”samarbetsförmåga” och förslag om exempelvis samarbetsamtal, som ju kan leda till en upptrappning av våld.

Att på detta sätt bortse från det mesta av våldet i vårdnadstvister är djupt ohederligt.

5.1.2 VISS FORSKNING

Eftersom utredaren valt att bortse från våld som grund för vårdnadstvister redovisar betänkandet förstås ingen forskning om detta. Annars kunde betänkandet tagit upp exempelvis Eva Diesens studie om barn i vårdnadstvister, där hon menar att *”domstolarna har anammat en konfliktlösningsmetod som är populär inom managementkulturen, dvs. lösningsfokusering”*.¹⁶ Detta slår mot mamman, eftersom det förutsätter att det finns två jämbördiga parter, och bortser från maktperspektivet, där någon var/är ett hot mot den andra. *”Konsekvensen blir att den utsatta parten, vanligen kvinnan, ses som besvärlig om hon inte medverkar till (eller rättare sagt, fogar sig i) ”lösningen.”*

Kapitel 6.

Varför har vårdnadsmålen ökat?

Hela detta kapitel är subjektivt skrivet med luddiga formuleringar om att synpunkter *”har förts fram”* och liknande. Texten är skriven i anklagande ton som exempelvis att *”föräldrar blivit mer envisa och konfliktbenägna”* eller att *”föräldrar riktar olika anklagelser mot varandra eller anmäler varandra till olika myndigheter”* eller att *”påståenden om våld har blivit vanligare i vårdnadsmål”*.

Vad betyder det? Har våldet ökat? Eller menar utredaren att ”föräldrar” anmäler till myndigheter på pin kiv? Varför diskuterar betänkandet inte om dessa formuleringar ska tolkas som att föräldrar betar sig som trilskande barn eller om det faktiskt finns ett ökat våld och hur detta i så fall ska påverka bedömningar i vårdnadstvister?

6.7 Vad beror ökningen på?

Utredningen konstaterar att 2006 års reform spelat roll för att antalet vårdnadstvister ökat: *”Före reformen uppfattades rättsläget som att det rådde en presumtion för gemensam vårdnad och det krävdes mycket starka skäl för att få ensam vårdnad. Med de rättsliga utgångs-*

punkterna bedömde troligen många föräldrar det som lönlöst att ansöka om ensam vårdnad.” ... ”Vi menar att en viss andel föräldrar som före reformen bedömt det som lönlöst att ansöka om ensam vårdnad därefter troligen har gjort en annan bedömning i frågan.”

Utredningen tycks se det som negativt att vårdnadstvister ökat. Men sett till det som utredningen själv konstaterat – *att barn far illa av föräldrars utdragna tvister* – kan det ses som **positivt** att föräldrar nu börjat driva barnens rätt att slippa leva i en omöjlig gemensam vårdnad. Det var också det som var syftet med 2006 års reform: *att mer hänsyn skulle tas till barnen.*

Utredaren skriver också: *”Ett mer jämställt föräldraskap och en ökad konfliktbenägenhet är exempel på andra troliga faktorer som påverkat målutvecklingen.”* Återigen uttrycket *”ökad konfliktbenägenhet”*. Vad är det? Ingår våld? Och vad menas med *”mer jämställt föräldraskap”*? Statistik från Försäkringskassan och SCB visar tvärtom att det fortfarande är mammor som tar huvudansvar för hem och barn, tar ut *minst 75 procent* av föräldradagarna, *62 procent* av vabb-dagarna, jobbar deltid, sköter det mesta hushållsarbetet etc – och medan mammor under de senaste tjugo åren minskat sitt hemarbete med en timme (för att öka sitt yrkesarbete) har papporna under samma period bara ökat sitt hemarbete med 8 minuter. Statistiken visar alltså att det jämställda föräldraskapet lyser med sin frånvaro och att utvecklingen mot det går med snigelfart. Men betänkandet fortsätter med att slå fast att *”Vid våra kontakter med familjerättssekreterare har många dessutom haft uppfattningen att samarbetsamtal är en bra metod för att få föräldrar att komma överens.”*

Det är mycket möjligt att det är *familjerättssekreterares uppfattning*. Men det finns inga **vetenskapliga belägg** för att sådana samtal är bra när det gäller att åstadkomma överenskommelser, ingen forskning om hur länge effekterna i så fall sitter i, för vilka typer av föräldrar de fungerar respektive inte fungerar etc. Någon större effektstudie har inte gjorts i Sverige. Däremot finns internationell forskning som visar att *våldet ökar* i samband med samarbetsamtal och Socialstyrelsen rekommenderar därför att samtalsledaren innan beslut om samarbetsamtal ska ta reda på om våld, hot med mera förekommit, och *”noga överväga”* om samarbetsamtal alls ska påbörjas, samt att **om** samarbetsamtal ändå ska användas måste det först göras både en *riskbedömning* och en *säkerhetsplan*.

Frågan är då om samtalsledaren har möjlighet att avgöra om våld förekommer? Det finns inga svenska studier om det, däremot finns en internationell studie som pekar på att ansvariga för samarbetsamtal *”ofta misslyckas med att uppmärksamma ärenden där det förekommer våld, kanske så ofta som i hälften av fallen där detta faktiskt är ett problem.”*¹⁷ (vår betoning)

Dessa frågor kan handla om liv och död för mammor. Det är därför mycket allvarligt att utredaren förminskar våld i vårdnadstvister, inte tagit reda på forskning och fakta, och istället utgår från en *”uppfattning”* som enskilda delgivit utredaren.

6.7.4 ETT MER JÄMSTÄLLT FÖRÄLDRASKAP

6.7.5 EN ÖKAD KONFLIKTNIVÅ OCH KONFLIKTBENÄGENHET

Betänkandet konstaterar: *”Om föräldrarna inte är gifta med varandra blir barnets mamma ensam vårdnadshavare från barnets födelse. Hennes samtycke krävs för att den andra föräldern ska få del i vårdnaden. Om samtycke inte ges måste den andra föräldern inleda en domstolsprocess för att kunna få del i vårdnaden”.*

Här kunde det ha varit intressant att få veta hur ofta det handlar om att pappan kräver vårdnad för ett barn han inte bor eller lever med **innan** han vill börja umgås med det? Än en gång blir gör betänkandets förmodade könsneutralitet att viktiga följdfrågor inte ställs. När föräldrar inte är överens om vårdnad, borde inte pappan först börja umgås med sitt barn innan en domstol ska ge honom gemensam vårdnad? Ska en pappa som inte umgås med sitt barn ha rätt att bestämma över viktiga beslut om barnet, som dagisplats med mera? Finns det ett samband mellan köns olika **makt** i samhället här? Hur förhåller sig

samhället då till detta på bästa sätt?

Sådana frågor får vi inga svar på. Betänkandet övergår till att påstå att *”Det har också funnits en bred enighet om att det blivit allt vanligare att en förälder, vanligtvis en mamma, och barn har skyddade personuppgifter”* och att detta *”innebär naturligtvis att det i de flesta fall finns en hög konfliktnivå mellan föräldrarna”* samt att utredaren också *”flera gånger tagit del av synpunkten att föräldrar blivit mer envisa och konfliktbenägna”* och att *”föräldrars påstådda samarbetsproblem rör stort som smått”*.

Återigen förringas pappors våld och formuleras om till *”hög konfliktnivå mellan föräldrarna”*. Men om det har *blivit vanligare* att mammor och barn har skyddade personuppgifter, beror det då inte på att fler mammor och barn varit utsatta för hot och våld? Är det i så fall inte mycket märkligt att detta ökade våld inte problematiseras – alternativt avfärdas som bevisade lögnar – i betänkandet, utan bara försvinner i subjektiva påståenden om *envishet, konfliktbenägenhet* och *påstådda problem om stort och smått*?

Kapitel 7.

Våra undersökningar av domar om vårdnad av barn

Det är beklagligt att den undersökning utredaren gjort inte tydligare redovisar varför domstolarna dömde som de gjorde. Exempelvis konstaterar betänkandet att det 2002 var ovanligt att pappan tilldömdes ensam vårdnad, medan det år 2014 skedde i 21 procent av fallen. Det hade varit intressant att få veta om förändringen beror på hänsynstagande till så kallat *”umgängessabotage”* eller andra orsaker.

7.2.20 VARFÖR ÖVERENSSTÄMDE INTE DOMEN MED BARNETS INSTÄLLNING?

Utredaren konstaterar att i *”drygt en fjärdedel av fallen eller i 28 procent av dessa var tingsrätten av uppfattningen att barnets inställning var ett utslag av att det var påverkat, i samtliga fall av en förälder.” Detta konstaterande borde problematiseras.*

Det är väl känt att den vetenskapligt helt ogrundade teorin om *PAS (Parental Alienation Syndrome* eller *föräldraalienation)* fått spridning i Sverige. Teorin påstår att PAS är ett syndrom som kan drabba barn just i vårdnadstvister, och då innebära att barnet tar avstånd från pappan (oftast genom att barnet påstår att pappan begått sexuella övergrepp mot barnet). Syndromet sägs uppstå på grund av manipulation från mamman. Enligt teorin ska PAS inte behandlas som andra syndrom – med sjukvård eller medicinering, utan istället behandlas *juridiskt*, genom att mamman ska fråntas vårdnaden om barnet.¹⁹ Socialstyrelsen har slagit fast att sådana ovetenskapliga teorier inte får användas i Sverige, men eftersom teorin passar väl ihop med sådana fördomar och myter som redan finns om mammor, har den ändå spritts, framför allt inom socialtjänsten, men det finns också exempel på flera domar som hänvisat till den.

Det är mycket allvarligt att barns vilja bortförklaras i domstolen i så stor utsträckning som 28 procent endast med hänvisning till mammans påverkan.

Betänkandet borde ha problematiserat detta och hur barn ska kunna bli lyssnade på istället för att de ska mötas av sådana bortförklaranden av barnens vilja. Vi utvecklar detta i våra kommentarer till kapitel 11.

7.2.23 ENSAM VÅRDNAD FÖR MAMMAN RESPEKTIVE PAPPAN – VEM HADE VÅRDNADEN FÖRUT?

Betänkandet slår fast: *”Liksom vid kommitténs genomgång förekom det att tingsrätten klassificerade visade eller påstådda övergrepp som exempel på samarbetssvårigheter.”*

Även detta borde ha problematiserats i betänkandet. Att såväl bevisat som misstänkt våld i domstolarna omformuleras till *”samarbetssvårigheter”* innebär **risker** för både mammor och barn.

Kapitel 8.

Gemensam vårdnad, m.m.

I detta kapitel använder utredaren återigen luddiga formuleringar om att ”någon domare menade” eller ”det angavs” eller ”framfördes” eller ”det tycks förekomma” eller att ”flera” tyckte någonting, där alla exemplen går ut på att stapla påståenden om att föräldrar helt utan skäl skapar och hittar på konflikter för att få enskild vårdnad.

Antingen finns det en konkret grund för att föräldrar ljuger om övergrepp respektive andra konflikter eller så bör utredare avhålla sig ifrån antydningar av detta slag.

Utredaren förespråkar i kapitlet – med hänvisning till barnets bästa – gemensam vårdnad även då föräldrar har relativt stora samarbetsvårigheter och konstaterar: *”En allmän iakttagelse är dock att det i många fall döms till gemensam vårdnad även om föräldrarna faktiskt har ett dåligt eller minimalt samarbete.”*

Att det skulle vara till barnets bästa att föräldrarna har gemensam vårdnad motsägs av aktuell forskning där många barn berättat om umgänget med pappan i termer som att pappan varit ointresserad av dem och att de är pressade av att leva upp till pappans krav. Det finns heller ingen forskning som visar att barnen skulle må bättre av att ens träffa en förälder som ger bristande omsorg. Forskaren Anna L Jonhed konstaterar att lagen talar om behov av *nära och god kontakt*, men idag handlar umgänget om kvantitet och inte kvalitet.²⁰ Detta bekräftas också i det flertal studier som visar att krav på pappors omsorgsförmåga är så mycket lägre än kraven på mammors (se vidare 12.5.1). Att föräldrarna i dessa fall skulle ha gemensam vårdnad är alltså inte alls en bedömning gjord utifrån ”barnets bästa”.

8.3.4 SLUTSATSER AV VÅR KARTLÄGGNING

Det är beklämmande att se hur betänkandet här, när utredaren beskriver problem med bestämmelsen om föräldrarnas samarbetsförmåga, sprider fördomar och myter om problematiska mammor som hindrar goda pappor: *”Att den andra föräldern, vanligtvis den som barnet inte bor tillsammans med, i vissa eller många fall, verkligen vill samarbeta, hjälper inte när en förälder bestämt sig för att det saknas förutsättningar för samarbete.”*

Självklart finns det nog en eller annan mamma som kan agera så, men att det skulle vara vanligt mammor skulle hindrar papporna från att vara delaktiga i barnet är en visserligen populär myt, men ändå *en myt*. Det framgår exempelvis av SCB:s stora demografiska undersökning av 15 000 barn till särlevande föräldrar där det som de allra flesta mammor ville ändra på var att de ville att barnet skulle ha *mer och bättre kontakt med sin pappa*.²¹

8.4 Våra överväganden och förslag om gemensam vårdnad, m.m.

8.4.1 BETYDELSEN AV FÖRÄLDRARNAS FÖRMÅGA ATT SAMARBETA I FRÅGOR OM BARNET

Betänkandet beskriver i denna del hur socialtjänsten och domstolen har svårt att *”få föräldrar att komma överens när en förälder som vill ha ensam vårdnad grundar detta helt eller delvis på uppgivna samarbetsvårigheter”*. Utredaren fortsätter sedan sprida myter om mammorna (se 8.4.3): *”Risken i de fallen kan också vara att den förälder som får ensam vårdnad kommer att försöka skärma barnet från den andra föräldern, något som givetvis måste tas med i bedömningen av barnets bästa.”*

Vad grundar utredaren en sådan riskbedömning på? Finns det någon faktisk grund, eller är det bara fördomar och myter om mammor som påstådda ”umgängessabotörer”? I betänkandet redovisas ingen som helst grund för antagandena. Varför finns de då med?

Därefter skriver utredaren att när våld förekommer är det som regel bäst med enskild vårdnad. Men hur ska detta tolkas mot bakgrund av vad utredaren skrivit om hur föräldrar ”konstruerar” konflikter, när domstolarna bortser från sådant våld som pappan inte

dömts för, och när domstolarna till och med då mamman och barnet hade skyddade personuppgifter omformulerade våldet till ”föräldrarnas samarbetsvårigheter”?

Utredaren föreslår vidare att bestämmelsen om föräldrars samarbetsförmåga ska tas bort och ersättas med en formulering om ”**föräldrars förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet**”. Utredarens förslag motiveras helt med föreställningen om ”umgänges-sabotage”: ”Utrymmet för en förälder att aktivt motverka ett samarbete och konstruera konflikter för att sedan hänvisa till bristande samarbete minskar också med vårt förslag.”

Utredaren diskuterar sedan skillnaden med dagens bestämmelse och slår fast att skälet för ändring är just att ”utrymmet för föräldrar att konstruera konflikter i syfte att få ensam vårdnad kommer att bli mindre”.

Ändringen är alltså helt grundad i myter om besvärliga mammor som vill neka pappor vårdnad, samt i ett osynliggörande av makt och våld.

För att kunna ”ta ett gemensamt ansvar” måste man dessutom kunna *samarbeta*, annars är det inget ”gemensamt ansvar”.

8.4.2 DOMSTOLEN SKA KUNNA DÖMA TILL GEMENSAM VÅRDNAD ÄVEN OM BÅDA FÖRÄLDRAR MOTSÄTTER SIG DET

Den som har en bild av att föräldrar ”konstruerar” konflikter som inte finns, och hittar på ”påståenden” om våld, kan förstås tycka att samhället ska kunna säga åt föräldrarna att ”skärpa till sig”. Men den som har kunskap om hur ofta våld förekommer och som anser att föräldrars konflikter troligen beror på något mer än allmän ”bråkighet” – eftersom de tar sig till domstol trots de stora känslomässiga och ekonomiska kostnader detta för med sig – kan omöjligt tycka att det är ett bra förslag att rätten ska kunna tvinga på föräldrarna gemensam vårdnad.

Utredningen har tidigare konstaterat att barn far illa av föräldrarnas konflikter. **Sett till barnets behov kan det aldrig vara rätt att på detta sätt tvinga barnet att leva vidare med föräldrarnas djupa konflikt.**

KVINNOFRONTEN motsätter oss betänkandets förslag att rätten ska kunna besluta om gemensam vårdnad trots att båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen.

Kapitel 9.

Samförståndslösningar

Det är mycket bra att samhället erbjuder samarbetsamtal till föräldrar i samband med separation. Detta kan säkert leda till att många konflikter löses på ett tidigt stadium. Kvinnofronten vill dock påpeka att utredaren även i detta kapitel ”glömt bort” att ta upp frågan om våld, då samarbetsamtal inte är lämpliga i dessa fall.

Kvinnofronten ser positivt på fler informationsinsatser om vårdnad, boende och umgänge. Exempelvis skulle informationsmaterial i pappersform och på webb vara utmärkta tillägg för att också informera föräldrar om vad en rättsprocess om vårdnad, boende och umgänge innebär och vad samhället ställer för krav på separerade föräldrar.

9.5.3 INFORMATIONSSAMTAL MED FÖRÄLDRAR I KONFLIKT OM BARN

Betänkandet föreslår dock att det ska införas ett krav på att föräldrar ska ha deltagit i informationsamtal *innan* de kan väcka yrkanden om vårdnad, boende eller umgänge i domstol.

Mot ett sådant krav talar flera saker, framför allt barnperspektivet.

Utredaren skriver att informationssamtalet ska hållas ”*senast inom fyra veckor*”. Redan idag tvingas barn i många kommuner i landet att leva alltför länge i föräldrarnas konflikt medan vårdnadsutredning och rättsprocess pågår, och som betänkandet konstaterat far

barn illa av det. Samtidigt innebär betänkandets förslag att barnet ska befinna sig i konflikten *ännu längre* än idag. **Förslaget är alltså inte positivt ur barnperspektiv.**

Risken är också stor att föräldrarnas konflikt fördjupas ju längre tid den får pågå, och det är därför inte alls säkert att eventuella positiva effekter av sådana obligatoriska informationssamtal överväger när konflikten därmed tvingas pågå under längre tid.

Dessutom osynliggör förslaget våld. Se kapitel 6.7. **Att rättsprocessen inte skulle kunna starta skyndsamt i dessa fall innebär en konkret risk för mammor och barn.**

Det är djupt oroväckande att utredaren i så stor utsträckning fokuserar på, och förlitar sig på, socialtjänsten. Just socialtjänsten har ju visat sig vara sämst på att identifiera våld och att stödja utsatta kvinnor och barn. Forskarna Amy R. Elman och Maud Edwards visade i sin studie av misshandlade kvinnor 1990 att kvinnorna upplevde större stöd från polis och domstol, men att socialtjänsten var den samhällsinstans som de angav minst av allt lyssnade på dem eller hjälpte dem.²² När studien upprepades tio år senare var resultaten likartade, förutom att kvinnorna då var *ännu mer negativa* till socialtjänsten.²³ Barnombudsmannen har redovisat hur motsvarande negativa inställning till socialtjänsten finns hos barn som signalerat om våld: ”Socialtjänsten ska vara huvudaktör och samordnare av samhällets insatser för barn som upplever våld och övergrepp. Men i barnens berättelser lyser socialtjänsten oftast med sin totala frånvaro och när den trots allt omnämns framstår den som passiv, fokuserad på de vuxna och ovillig att lyssna.”²⁴

Utredaren föreslår alltså en tvingande lagteknisk lösning som innebär att utsatta mammor och barn blir ännu mer beroende av just den myndighet som både mammor och barn upplever *inte* har tagit våldet de berättat om på allvar, som de menar saknar kunskap om våldet, och som såväl mammor som barn har *mycket lågt* förtroende för. Detta föreslår utredaren utan någon som helst motivering till hur detta skulle kunna vara något annat än *motsatsen* till att **stärka barnperspektivet**. Inte heller föreslår utredaren några åtgärder för att socialtjänsten ska kunna lära sig att upptäcka våld och möta mammor och barn på ett bättre sätt. Kvinnofronten anser att det att förlita sig på socialtjänsten på det sätt som betänkandet gör är ett feltänk ur såväl utsatta mammors som barns perspektiv. **I förlängningen riskerar förslaget istället att förvärra situationen för utsatta mammor och barn.**

KVINNOFRONTEN motsätter oss betänkandets förslag att föräldrar inte ska kunna väcka yrkanden om vårdnad, boende eller umgänge i domstol **innan** de deltagit i informationsamtal.

Eftersom Kvinnofronten bestämt motsätter oss införandet av obligatoriska informationssamtal som ska begränsa en förälders rätt och möjlighet att väcka yrkanden om vårdnad, boende eller umgänge i domstol, svarar vi inte på utredarens övriga förslag angående informationssamtalen.

Kapitel 11.

Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

11.3.3 VÅRA ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG OM BARNETS BÄSTA

Utredaren föreslår att vid bedömningen av vad som är ”barnets bästa” ska ”*föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten*” särskilt fokuseras.

Detta kan vid första anblicken låta klokt. Men återigen måste vi påpeka att utredaren här, liksom genomgående i betänkandet, avfärdar våldsproblematiken med påståenden om att detta inte gäller då det förekommer våld. **Men det är inte så det fungerar i verkligheten.** Som vi beskrivit tidigare (se 9.5.3) har det visat sig att socialtjänsten i många fall varken tagit mammors eller barns berättelser om våld på allvar. Det gäller särskilt i samband med vårdnadstvister.²⁵ Dessutom har pappors *bevisade* våld i domstolar omformulerats till en

”hög konfliktnivå mellan föräldrarna”. Mot denna bakgrund innebär utredarens förslag i **praktiken** att utsatta mammor ska tvingas bortse från pappans våld mot henne och/eller mot barnen. Mamman placeras i en omöjlig situation, där hon å ena sidan som mamma enligt föräldrabalken har skyldighet att skydda sitt barn, å andra sidan kan förlora vårdnaden om hon försöker göra det.

Att införa betänkandets förslag riskerar därmed i praktiken både barns och mammors säkerhet.

KVINNOFRONTEN motsätter oss av ovanstående skäl betänkandets förslag att fokus för att avgöra barns bästa ska ändras till ”föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten”.

11.7 Vår kartläggning och utvärdering av reglerna om barnets rätt att komma till tals

11.7.2 VÅRA UNDERSÖKNINGAR AV BARNETS RÄTT ATT KOMMA TILL TALS I SOCIALNÄMNDENS UTREDNINGAR

Utredaren förklarar sig nöjd med hur socialnämnderna beaktat barns åsikt och konstaterar: ”Åsikten framkom genom beskrivningar som ’barnet tycker det är bra som det är nu’, eller ’barnet vill vara mer eller mindre hos mamma eller pappa’.”

Betänkandet problematiserar alltså inte här att **just detta sätt att dokumentera kritiserades** i Socialstyrelsens utvärdering av 2006 års lagändring, eftersom det då ”är svårt att avgöra vad som är utredarens tolkning och vad barnet egentligen sagt”.²⁶

Av Socialstyrelsens utvärdering framkom också att såväl barnrättsorganisationer som forskare redovisade att barn ofta uppgav ”att de fått komma till tals med inte blivit lyssnade på”.

Vidare framkom att socialtjänsten påverkats av fördomar om mammor och ovetenskapliga teorier om så kallad föräldraalienation: ”De har också uppmärksammat oss på ärenden där de anser att barns uttalanden diskvalificerats av socialtjänsten på grund av att man misstänker att barnet manipuleras av den ene föräldern. Detta är allvarliga signaler, inte minst när vi vet att barnen ifråga är väldigt utsatta, till exempel där det förekommer våldsutövande föräldrar. Det kan vara svårt för utsatta barn att göra sin röst hörd och få sin vilja beaktad. Det finns också aktuell svensk forskning som visar på samma fenomen”.

Kvinnofronten stöder Socialstyrelsens slutsats att **socialtjänstens dokumentationer måste bli tydligare**, så att det framkommer vad barn faktiskt sagt och vad som är socialtjänstens tolkning. Vi vill också betona vikten av att socialtjänsten inte låter sig påverkas av ovetenskapliga teorier eller motsvarande fördomar om mammor.

Detta gäller även i förhållande till barnen. Betänkandet redovisar utan kommentarer fall där utredaren inte lyssnat på 6-10-åriga barns önskan att slippa träffa sina pappor eftersom utredarna ansåg att ”barnets inställning delvis kunde vara ett uttryck för boendeföräldrarnas oro”, att ”det var viktigt med en nära och god relation till den förälder som barnet inte bodde tillsammans med” och att ”barnets kontakt med den föräldern som det inte bodde tillsammans med behövde utvecklas”.

Att socialtjänsten med dessa motiveringar frångår barnets inställning borde ställas mot exempelvis BRIS rapport om barn och skilsmässor, där de skriver om barns berättelser kring utsatthet hos föräldrar som ”kränker, misshandlar eller utsätter barnet för övergrepp. Efter skilsmässan ska barnet bo självt tillsammans med, eller vara ensam hos, den förälder som utsätter det för sådant”.²⁷ Även BRIS beskriver hur barnen är övervägande negativa till socialtjänsten (se 9.5.3): ”Barnet hade hopp om att få hjälp, men istället förstärktes känslan av att inte tas på allvar, eller att inte bli lyssnat på”.

Formuleringarna visar på att socialtjänsten går emot regeringens proposition inför lagändringen 2006 om att begreppet ”barnets bästa” **inte fick användas slentrianmässigt**, utan att utredaren i varje enskilt fall måste bedöma utifrån det enskilda barnet. **Det är därför mycket allvarligt att utredningen inte alls har problematiserat att familjerättssekreterarna genom dessa motiveringar frångår respektive omtolkar barnets inställning.**

11.7.3 VÅR UNDERSÖKNING AV HUR BARNETS INSTÄLLNING BEAKTAS I DOMAR

Betänkandet skriver vidare om när domstolens dom inte överensstämde med barnets inställning: *”I drygt en fjärdedel av fallen var tingsrätten av uppfattningen att barnets inställning berodde på att barnet var påverkat av en förälder”*.

Detta är mycket allvarligt. Trots att Socialstyrelsen har markerat att teorier som saknar vetenskapligt stöd inte får användas har den amerikanska teorin om ”föräldraalienation” flera gånger använts i svenska domstolar. Det är (som vi beskrivit under 7.2.20) en helt ovetenskaplig teori som påstår att barn just vid vårdnadstvister kan drabbas av ett syndrom att ta avstånd från en förälder, ofta genom barnets ”falska” påståenden om sexuella övergrepp. I motsats till andra syndrom ska detta inte behandlas med medicin eller annan sjukvårdande behandling – istället ska det behandlas *juridiskt*, genom att ”den manipulera-nde” mamman ska förlora vårdnaden.²⁸ På grund av okunskap om våld, fördomar mot mammor, samt ovilja att se att även ”vanliga” män kan vara förövare, har teorin ändå fått spridning.

BRIS skriver om barnens berättelser om att ifrågasättas och inte bli trodda: *”Barnet får höra att det som barnet vill enbart hänger samman med att det har påverkats av den ena föräldern, och att barnet egentligen inte alls tycker eller känner som det gör. Barnets känslor diskvalificeras helt.”*²⁹

Att domstolarna i så många som mer än en fjärdedel av dessa fall gick emot barnets vilja just genom att hänvisa till föräldrapåverkan är därför mycket oroväckande. **Detta borde självklart ha problematiserats i betänkandet.**

Vi vill här också hänvisa till betänkandets konstaterande i kapitel 5 att *hälften av barnen i vårdnadstvister redan har varit föremål för en orosanmälan*. Även detta faktum gör det djupt oroväckande att domstolarna inte lyssnar på barnets vilja.

KVINNOFRONTEN SER MED STOR BESVIKELSE på betänkandets redovisning av sin undersökning av hur barnets inställning beaktas i domar. Att barnets uppfattning inte alls framkom av domarna i mer än *41 procent* av fallen måste ses som ett **stort misslyckande** för Sveriges följande av FN:s barnkonvention, paragraf 12. Likaså att barnets uppfattning inte fanns med i mer än *54 procent* av vårdnadsutredningarna. Barns rätt att höras är ovillkorlig.

Att dessutom domen överensstämde med barnets inställning endast i *26 procent av samtliga fall* (*69 procent* där barnets inställning beaktades) är även det ett fullkomligt misslyckande gentemot barnkonventionen.

Kvinnofronten anser att utredaren tar alldeles för lättvindigt på dessa anmärkningsvärda resultat.

11.7.6 HUR UPPFATTAR DE OLIKA AKTÖRERNA BARNETS RÄTT ATT KOMMA TILL TALS?

Kvinnofronten anser att det är mycket viktigt att lyfta det som barnrättsorganisationerna framfört i betänkandet. Att det är så vanligt att de barn som trots allt hörs inte känner sig lyssnade till är ett misslyckande för både socialtjänst och rättsväsende.

Vi instämmer helt i att både *”familjerätterna och domstolarna bör, enligt dessa organisationer, bli mer observanta på att samförståndslösningar inte alltid är till barnets bästa och fästa vikt vid barnens inställning även när föräldrarna kommer överens”*.

NÄR DET GÄLLER familjerättssekreterare konstaterar betänkandet att det vid *”vissa familjerätter fanns åldersgränser eller riktlinjer för barns ålder, vanligtvis 4–6 år, för att barnsamtal skulle hållas”*.

Kvinnofronten vill påpeka att detta går emot Socialstyrelsens slutsatser i utvärderingen av 2006 års vårdnadsreform: *”Socialstyrelsen framhåller särskilt att ålder inte ska vara en faktor som ensam avgör om det är lämpligt att tala med ett barn. Om det inte är olämpligt*

bör man tala med alla barn och anpassa samtalet till barnets ålder och mognad. Individuell bedömning ska göras i varje fall”³⁰.

Även det faktum att så många barn inte känner sig lyssnade på av socialtjänsten gör att barnets rätt att få sin uppfattning framförd **måste stärkas**.

KVINNOFRONTEN anser att det utförligare ska utredas om **barnet bör få ett eget ombud** i vårdnads-, boende- och umgänges mål.

11.8.5 VÅRA FÖRSLAG TILL LAGÄNDRINGAR OM BARNETS RÄTT ATT KOMMA TILL TALS OCH FÅ INFORMATION

KVINNOFRONTEN instämmer med betänkandets förslag att det ska införas en bestämmelse om att barn ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och sin inställning i frågor om vårdnad, boende och umgänge vid samtal med företrädare för socialnämnden även om vårdnadshavarna motsätter sig detta.

Betänkandet föreslår vidare att *barn även fortsättningsvis endast i undantagsfall ska höras vid en huvudförhandling*. Kvinnofronten instämmer **inte** i detta. Äldre barn bör alltid erbjudas möjligheten att höras, men också informeras om att de självklart kan avstå.

VIDARE FÖRESLÅR BETÄNKANDET att familjerättssekreterare och domare behöver ökade kunskaper om barns rätt att komma till tals samt att de behöver ett ökat erfarenhetsutbyte om hur barn kan synliggöras på ett bättre sätt än idag.

Kvinnofronten instämmer absolut i detta, men vi anser att utredarens förslag **inte alls räcker**. 2006 års lagändring syftade till att stärka barns rätt, men det har uppenbarligen inte räckt. BRIS konstaterar att *”Trots en ökad betoning på barns deltagande kommer barnet inte till tals och kan inte påverka sin situation i den grad det vill, kan och har rätt till.”³¹* Kvinnofronten anser dessutom, som vi redovisat under 11.7.3, att betänkandets egen undersökning klargör att barns uppfattning redovisas i en alldeles för liten utsträckning i vårdnadstvister idag och att **detta borde åtgärdas med erforderliga förslag**. Att som betänkandet nöja sig med att tycka att barns åsikter *”bör beaktas i större utsträckning än idag”* är helt otillräckligt, oförenligt med FN:s barnkonvention, och definitivt inte att **se barnet**.

Även detta talar för att en ny utredning bör tillsättas.

KVINNOFRONTEN anser att barns uppfattning **som regel** alltid **ska** anges i såväl utredningar som domar. I de fall utredaren bedömt att barnet **inte** bör höras ska denna bedömning framgå av utredningen, liksom i de fall barnet valt att inte föra fram en egen uppfattning. I domar bör barns uppfattning anges inklusive motivering till varför den beaktats eller inte.

Kapitel 12.

Risken för att barnet far illa

I utredningens direktiv ingick att ta ställning till **”vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att säkerställa att riskbedömningar görs i tillräcklig utsträckning och att dessa bedömningar är av hög kvalitet”**.

Utredaren har valt att endast ge *”grova uppskattningar”* av hur det ser ut med riskbedömningar i den genomgång betänkandet redovisar. Betänkandets slutsats är att socialnämnden *”i stor utsträckning”* gör riskbedömningar. Utredaren skriver vidare att det finns exempel på att tingsrätten endast kort konstaterar att utredningen *”inte ger stöd för en uppgift om övergrepp”*, men att utredarens *”intryck”* är att tingsrätten oftare *”gör en mer ingående värdering”* utifrån *”polis anmälningar, väckta åtal och friande eller fällande domar”*, men det kan också gälla *”vad barnet har berättat, om någon utomstående har noterat något onormalt beteende hos barnet, vad vittnen uppgett och om myndigheter har uppgifter som*

föranlett någon åtgärd.”

Detta sätt att redovisa är minst sagt anmärkningsvärt. Riskbedömningar är bland det viktigaste som ska göras i dessa fall av vårdnadstvister – **sett ur barnperspektiv**. Det är alltså mycket viktigt att klargöra **hur vanligt det är** att tingsrätten avfärdar uppgifter *utan att värdera risken för barnet*, hur vanligt det är att tingsrätten gör en bedömning *utifrån brottmålet* och **inte** utifrån *barnets säkerhet*, som ju har helt andra beviskrav, respektive hur vanligt det är att en *verklig riskbedömning* görs med hänsyn taget till alla fakta i fallet.

Det är helt enkelt inte rimligt att direktiven ska besvaras genom utredarens redogörelse av ”våra intryck” eller ”grova uppskattningar”. Hur skulle förslag till åtgärder kunna bedömas utifrån rättssäkerhet när de grundas endast i utredarens ”intryck” och ”grova uppskattningar”?

Kvinnofronten anser att det är upprörande att betänkandet inte redovisar riskbedömningarna på ett seriöst och tydligt sätt. Att utredaren sedan dessutom förklarar sig nöjd med att *”tingsrätten gör riskbedömningar i större utsträckning än tidigare”* är rättsvidrigt. Riskbedömningar **måste** göras i **samtliga** dessa fall och **alltid** grundas på *barnets respektive mammans säkerhet*. **Något annat är fullständigt oacceptabelt.**

12.3 Närmare om riskbedömningar i vårdnadsutredningar

12.3.3 SOCIALSTYRELSENS UPPFÖLJNING AV SOCIALNÄMNDENS RISKBEDÖMNINGAR I VÅRDNADSUTREDNINGAR

Betänkandet redovisar här exempelvis att endast 40 procent av kommunerna i Socialstyrelsens enkät svarade att de alltid dokumenterar den riskbedömning de gör.

Även detta är mycket allvarligt. Riskbedömningar måste **alltid** dokumenteras. Betänkandets måttfulla slutsats att riskbedömningarna bör dokumenteras i *”ännu större utsträckning”* är därmed rättsvidrig.

12.4.2 VÅR GENOMGÅNG AV VÅRDNADSUTREDNINGAR OCH TINGSRÄTTDOMAR

Här konstaterar betänkandet att det många gånger varit svårt att avgöra om vårdnadsutredaren eller den som dömde i målet *”verkligen värderade en risk på ett sådant sätt att man kan anse att en riskbedömning hade gjorts”*. Utredaren anger alltså att det finns en *ännu större osäkerhet* än vad som tidigare angivits om socialtjänst respektive domstol faktiskt gör egentliga riskbedömningar i utredarens material. Se våra inledande kommentarer till detta kapitel.

Vidare skriver utredaren att *”Vi har också funnit några exempel på att tingsrätten även när den ena föräldern var dömd för brott mot den andra inte gjorde någon egentlig riskbedömning av vad detta kan innebära för barnet”*.

Hur kan en utredning med namnet *”Se barnet!”* inte **se**, att detta är upprörande ansvarslost – att bristen på riskbedömningar **till och med när pappan är dömd** för övergreppen innebär en mycket allvarlig risk för barnet?

Varför har utredaren valt att inte göra mer för att utreda och komma med genomgripande förslag i den helt avgörande frågan om riskbedömningar?

12.5 Våra överväganden

12.5.1 RISKBEDÖMNINGAR ÄR ETT UTVECKLINGSOMRÅDE

Kvinnofronten finner betänkandets förslag vid denna punkt så otillräckliga att de inte kan ses som något annat än att **utredaren inte har utfört sitt uppdrag enligt regeringens direktiv**. (Se våra kommentarer inledningsvis i detta kapitel.) Detta är ytterligare ett skäl till att en ny utredningen måste tillsättas snarast.

BETÄNKANDET KONSTATERAR i kapitlet att man inte kan *”blunda för att det förekommer att osanna uppgifter om övergrepp tas till av en förälder för att smutskasta den andra föräldern och för att själv vinna fördel i en process”*.

Kvinnofronten vill här hänvisa till forskaren Eva Diesens studie, som visar att trots att barn ofta inte känner sig trygga nog att berätta om övergrepp förrän just i samband med skilsmässa, är det svårt för mammor att ta upp detta, eftersom hävdande av övergrepp i samband med vårdnadsvist läggs mamman till last: *”Att det föreligger en vårdnadsvist borde öka motivationen för grundlig utredning av misstankarna, men fungerar i stället som ett hinder mot att gå vidare. Om kvinnan i stället väljer att inte polisanmäla kommer också detta att vändas mot henne; vore misstankarna välgrundade borde hon ha gjort polisanmälan – eftersom hon inte gjort det är misstankarna så svaga att de inte heller bör tas upp i vårdnadsvisten”*.³² Så länge det inte finns tydliga **bevis** är det helt enkelt till mammors nackdel att berätta om övergrepp i samband med vårdnadsvister. Idag kan därför advokater uppmana sina klienter att tåga om övergrepp för att inte förlora vårdnaden till pappan.³³

Det är självklart inte ovanligt att föräldrar vill framhäva negativa saker om den andra i en vårdnadsvist. Men föreställningen om att mammor **hittar på övergrepp** är en myt. Vi vill än en gång påpeka att betänkandet konstaterat att: *”Hälften av barnen i vårdnadsvister har varit föremål för en orosanmälan”*. Barnen far alltså illa. Eva Diesen konstaterar dessutom: *”Till denna bild hör också att det i majoriteten av fallen inte är kvinnan som gjort polisanmälan om misshandel, anmälan kommer vanligen via polisen (ingripande vid våld i bostad) eller socialtjänsten”*.³⁴

KVINNOFRONTEN VILL ÅTERIGEN påpeka hur utredarens könsneutrala perspektiv i praktiken döljer verkligheten och därmed innebär risker för mammor och barn. Som vi skrivit tidigare är skilsmässan i sig, själva separationen, en *upptrappad risksituation*.

Socialstyrelsen slår fast i sin handbok om våld för socialtjänsten och hälso- och sjukvården: *”Att ha tillgång till barnet kan vara ett sätt för den våldsutövande föräldern att fortsätta ha kontroll över sin partner”*.³⁵ Har utredaren undersökt om denna kunskap finns med i socialtjänstens respektive domstolarnas riskbedömningar (i de fall riskbedömningar ändå görs)? Det skriver betänkandet **ingenting alls** om. Men enligt forskare finns sådana bedömningar vanligtvis **inte** med: *”Från denna problematik, att mannen har ett kontrollbehov av kvinnan, bortser domstolarna i regel ifrån i vårdnadsfrågan”*.³⁶

Som vi skrev i våra kommentarer om utredningen döljer könsneutraliteten att olika krav ställs på mammor respektive pappor när det gäller föräldraansvar. Gemensam vårdnad framställs som jämställt och som ett gemensamt föräldraansvar, men i praktiken tycks det betyda att *”mödrar som regel har ansvar för den dagliga omvårdnaden om barnen, och då särskilt om de små barnen, men att fäder har samma rätt att fatta beslut som rör barn som mödrar, oavsett hur stor eller liten fädernas faktiska samvaro med barnen är”*.³⁷

Flera forskare har visat att pappor inte förväntas ha, och inte heller krävs på, samma **föräldraförmåga** som mamman. En man som använder våld kan därför ändå uppfattas som en ”bra pappa”, eftersom han ses som ett ”komplement” till mammans grundläggande föräldraansvar och föräldraomsorg. När pappans våld därmed har kopplats bort från hans föräldraförmåga kan socialtjänst och domstolar utgå från att barn behöver båda sina föräldrar och att den förälder som inte har barnet boende hos sig alltid ska ha rätt till umgänge.

Följden blir att **till och med när det finns dokumenterat våld** har ändå 50 - 60 procent av föräldrarna **gemensam vårdnad** – med allt vad det innebär av pappans fortsatta möjlighet till kontroll av mamman och barnen. **75 - 90 procent av barnen** har enligt olika studier **umgänge** med den våldsutövande föräldern.³⁸ Ofta **obevakat** umgänge.

Karin Röbbäck har i sin jämförande forskning uttryckt att: *”Det verkade som om risken att hindra barnet från umgänge (och implicit förlora en förälder) ansågs större än risken för att barnet vid umgänget utsätts för någon form av övergrepp”*.³⁹ Eva Diesen konstaterar att: *”Sammanfattningsvis kan man generellt sluta sig till att domstolarna är mycket försonliga mot våldsamma män och att det generellt sett är männens/pappornas intressen och rättigheter som står i fokus vid prövningen”*.⁴⁰

Barnet har formellt ingen plikt att umgås med en förälder. Men, som forskaren Annika Rejmer skriver: ”I praktiken kan ett barn dock ha svårt att motsätta sig umgänge om det bedöms vara till barnets bästa”.⁴¹ Den könsneutrala beskrivningen döljer också att de flesta boendeföräldrar är mammor, och de flesta umgängesföräldrar är pappor, vilket innebär att umgängesrätten i praktiken är ”huvudsakligen en fadersrätt”.⁴²

Denna verklighet, och all den konkreta forskning som bekräftar den, finns över huvud taget inte med i betänkandet. **Därmed har utredaren inte heller på ett seriöst sätt kunnat diskutera barnets behov.**

BETÄNKANDET TAR INTE HELLER UPP om de riskbedömningar som ändå görs idag tar upp något mer än bara risken för nya övergrepp. De borde ju inte bara handla om att ”bedöma risken för att barn åter utsätts för våldsupplevelser utan också att bedöma risken för att barnen far illa av vårdnads- och umgängesarrangemang på grund av att de inte återhämtat sig från de våldsupplevelser de redan haft”.⁴³

Men barn behöver också mer än riskbedömningar. Flera av de forskare som skrivit om barns villkor i samband med vårdnadstvister tar upp att ”barn har också rätt att växa upp i trygga miljöer, fria från övergrepp och våld. Den rättigheten ska balanseras mot föräldrarnas rätt att få ha sina barn hos sig”.⁴⁴ Det innebär att ”om det förekommit våld räcker det inte med riskbedömning i betydelsen säkerhetsbedömning, utan att det även krävs en trygghetsbedömning med fokus på barnets upplevelse och behov”.⁴⁵ Bedömningar av risker och föräldraförmåga måste alltså sättas i relation till barnets behov av **trygghet**. Det barn som är rädd för en förälder eller har en negativ relation till föräldern måste få påverka beslut om boende och umgänge.

Ylva Söderling Göthner, Gunilla Cederström och Anna von Scheele skriver i slutrapporten från Stiftelsen Allmänna Barnhusets och Socialstyrelsens projekt: ”I vissa ärenden kan det vara relevant att lyfta frågan om ’nollumgänge’, om barnet inte får den omsorg och sina rättigheter tillgodosedda”.⁴⁶

Enligt FN:s barnkonvention har barnet ”rätt till att inte träffa den ena eller någon av föräldrarna, om barnet känner sig rädd, otrygg eller orolig (artikel 9). Det är statens övergripande skyldighet att tillförsäkra barnet nödvändigt skydd och omvårdnad för barnets välfärd, under alla omständigheter (artikel 3.2)”.⁴⁷

Men Karin Röbbäcks jämförande studie är en av flera som visar att Sverige inte lever upp till detta: ”Resultatet visade att barnens vilja tolkades som ’verklig’ endast om de sa att de ville träffa den andre föräldern. Det fanns inget fall i studien där man tolkat barnets övilja att träffa umgängesföräldern som den ’verkliga’ viljan”.⁴⁸

12.5.2 ETT HANDLÄGGNINGSSTÖD BEHÖVS

KVINNOFRONTEN instämmer i betänkandets förslag att ett handläggningsstöd behövs, men vi anser att detta förslag inte på något sätt räcker för att komma till rätta med de stora missförhållandena som finns när det gäller riskbedömningar, såväl inom socialtjänst som i domstolar.

Avslutningsvis i detta kapitel av betänkandet skriver utredaren att regeringen har givit Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett handläggningsstöd för socialnämndernas arbete med riskbedömningar i ärenden om vårdnad, boende och umgänge, och att: ”Vi ställer oss alltså positiva till detta uppdrag och kan konstatera att det därmed saknas anledning för oss att föreslå några åtgärder i frågan om riskbedömningar.”

Kvinnofronten anser att detta är ett fullkomligt oacceptabelt konstaterande. Att ta fram ett handläggningsstöd är långt ifrån detsamma som att **utreda vilka åtgärder** som behövs ”för att säkerställa att riskbedömningar görs i tillräcklig utsträckning och att dessa bedömningar är av hög kvalitet”.

Utredningen har helt enkelt inte utfört sitt uppdrag enligt direktiven på den punkt som förmodligen är allvarligast i vårdnadstvisterna – barnets säkerhet och trygghet.

Kapitel 13.

Allvarligt våld i familjen – överflyttning av vårdnad

Detta kapitel framställs som att det handlar om *våld*, men det handlar i själva verket om **dödligt** våld – vanligtvis att pappan mördar mamman – eller våld som är så grovt att mamman blir så allvarligt skadad att hon blir oförmögen att ha något föräldraansvar.

Här blir utredningens vägran att analysera kön och föräldraskap särskilt tydligt då utredningen skriver om fall ”*där en förälder – det tycks i samtliga fall ha varit pappan – hade dödat den andra*” respektive andra fall, där ”*den förälder som tar livet av den andra föräldern dessförinnan systematiskt har blivit misshandlad och kränkt av honom eller henne.*” Finns det ens **något** fall av det senare, alltså att en mamma dödas efter att **hon** dessförinnan systematiskt misshandlat pappan?

Dödligt våld är uppenbarligen könat. Dödligt våld är dessutom inte något som inträffar inledningsvis i en relation. Men utredningens ovilja att analysera våldsamma män i relation till föräldraskapet – alltså som **pappors** våld – gör att alla varningssignaler som funnits före det dödliga våldet osynliggörs. Återigen sviker utredningen också barnen, som tvingas leva med våldet.

13.6 HUR OFTA FÖREKOMMER DET ATT EN FÖRÄLDER DÖDAR DEN ANDRA FÖRÄLDERN?

Här konstaterar utredningen att det i de fall där en förälder dödat den andra föräldern saknas det officiella kriminalstatistik. ”*Det saknas uppgifter i dessa studier om den dödade kvinnan respektive mannen hade underåriga barn.*” Därmed lämnar betänkandet frågan, utan att ge några förslag till åtgärder för detta.

KVINNOFRONTEN anser att regeringen snarast måste ge Brå i uppdrag att i sina fördjupade studier om det som utredningen kallar ”dödligt våld i nära relationer” ta med uppgifter om barn.

13.8.2 VAD ÄR ORSAKEN TILL ATT EN VÅRDNADSÖVERFLYTTNING DRÖJER?

13.8.3 FINNS DET BEHOV AV LAGSTIFTNINGSÅTGÄRDER FÖR ATT FÖRBÄTTRA FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR EN SNABB VÅRDNADSÖVERFLYTTNING?

13.8.4 HUR KAN EN SNABBARE VÅRDNADSÖVERFLYTTNING ÅSTADKOMMAS?

Betänkandet konstaterar att den förälder som dödat den andra blir ensam vårdnadshavare för ett gemensamt barn samt att orsaken till att en vårdnadsöverflyttning dröjer vanligen är att det ”*saknas en lämplig person som är villig att åta sig uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare*”.

Vidare skriver utredaren: ”*Vårdnadshavaren motsätter sig också ibland att bli skild från vårdnaden, vilket kan verka avhållande när det gäller att acceptera ett uppdrag som särskilt förordnad vårdnadshavare. Även den omständigheten att en särskilt förordnad vårdnadshavare kan bli part i en process om t.ex. umgänge kan få en person att avstå från att bli särskilt förordnad vårdnadshavare.*”

Det faktum att våldsamma män alltså kan behålla vårdnaden om barn genom att skrämja möjliga vårdnadshavare är fullkomligt oacceptabelt.

Kvinnofronten anser att detta faktum är skäl nog för att det är nödvändigt att slå fast att en förälder som dödat eller försökt döda den andra **alltid ska förlora vårdnaden.**

UTREDAREN SKRIVER VIDARE att ”*En vårdnadshavare som uppsåtligt dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern får i de allra flesta fall anses ha brustit i omsorgen om barnet på*

ett sådant sätt att det är till barnets bästa att föräldern inte längre har kvar vårdnadsansvaret.”
(vår betoning)

Formuleringen är oroväckande, eftersom det inte följs av några konkreta exempel på vad utredaren menar med ”de allra flesta fall”.

Längre fram hänvisar betänkandet till att 2002 års vårdnadskommitté som exempel på undantagsfall angav ”*situationen att den förälder som tar livet av den andra föräldern dessförinnan systematiskt har blivit misshandlad och kränkt av honom eller henne. Enligt kommittén kan i ett sådant fall barnets grundtrygghet trots allt finnas hos den förälder som dödat den andra föräldern och att då skilja barnet från den föräldern genom att ta ifrån honom eller henne vårdnadsansvaret vore inte att anlägga ett barnperspektiv.*”

Utredaren skriver därefter, med hänvisning till Europakonventionen, att vårdnaden bör kvarstå i ”(d)en av kommittén nämnda situationen men **även andra fall** där barnet har en stark anknytning till den förälder som dödat”. (vår betoning) Att i så viktiga avgöranden som detta svepande prata om ”även andra fall” är att bädda för rättsosäkerhet – särskilt som utredningen **inte** slår fast att grundförutsättningen **ska** vara att barn har rätt att slippa vara beroende av den pappa som dödat mamman, att *den förälder som dödat den andra föräldern därmed har förverkat sin rätt att vara vårdnadshavare.*

Detta är mycket allvarligt. **Våldsamma män behöver veta att i det fall de dödar barnets mamma kommer de automatiskt att förlora vårdnaden. De ska inte heller ha möjlighet att genom hot försvåra för samhället att frånta dem vårdnaden.**

KVINNOFRONTEN anser att en grundregel ska vara att den förälder som dödat den andra omgående ska förlora vårdnaden. Undantag kan göras om hon dessförinnan systematiskt har blivit misshandlad av partnern, eftersom det ur barnperspektiv då vore fel att ta ifrån barnet den grundtrygghet föräldern kan fortsätta ge.

13.8.5 DOMSTOLEN SKA I VISSA UNDANTAGSFALL KUNNA FLYTTA ÖVER VÅRDNADEN TILL EN TILLFÄLLIG VÅRDNADSHAVARE

13.8.6 VILKET ANSVAR HAR EN TILLFÄLLIG VÅRDNADSHAVARE?

Kvinnofronten stöder utredningens förslag att domstolen i vissa fall ska kunna flytta över vårdnaden till en tillfällig vårdnadshavare. Denna möjlighet bör dock användas med stor försiktighet och endast i enstaka fall. Vi instämmer med utredarens kommentar om att det inte passar in i föräldrabalkens systematik, men att det är en undantagsregel: ”*regleringen skulle ta sikte på ytterst få fall där det många gånger – i vart fall på kort sikt – inte finns någon riktigt bra lösning för barnet.*”

Vi stöder också förslaget att ”*Endast den får utses som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget*”.

Vi motsätter oss dock helt att den tillfälliga vårdnadshavaren ska ha ”*ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses.*”

De fall då det över huvud taget kan vara aktuellt med en tillfällig vårdnadshavare är just de fall då (företrädesvis) pappan dödat mamman. Barnet ska absolut inte behöva träffa en pappa som mördat mamman, och pappan ska i dessa fall anses ha förverkat sin rätt som förälder. Umgänge bör då endast ske i eventuella enstaka fall då **barnet** skulle anses ha stort behov av att umgänget inte helt bryts.

KVINNOFRONTEN anser att den tillfälliga vårdnadshavaren inte ska ha skyldighet att se till att barnet umgås med en förälder som utövat våld.

13.8.8 NÄR OCH HUR UPPHÖR ETT UPPDRAG SOM TILLFÄLLIG VÅRDNADSHAVARE?

Kvinnofronten anser i motsats till utredaren att det är viktigt att sätta någon form av tidsgräns för hur länge någon kan ha ett uppdrag som tillfällig vårdnadshavare. **Sett ur barnets**

perspektiv är det viktigt att få en permanent vårdnadshavare så snart det är möjligt. Det är dessutom en icke önskvärd situation att vårdnaden är skild från den som utför den praktiska omvårdnaden av barnet, och därmed troligen känner barnets behov bäst.

KVINNOFRONTEN anser att uppdraget som tillfällig vårdnadshavare ska omprövas inom två år och därefter endast i undantagsfall fortsätta ytterligare ett år. Därefter måste samhället ha hittat en långsiktigare lösning för barnet.

Utredaren föreslår vidare att den förälder som vill återfå vårdnaden ska kunna väcka talan enligt 6 kap. 10 § FB. Även detta förslag visar hur utredaren har mer föräldraperspektiv än barnperspektiv. **Hur ska barnet få möjlighet att känna sig trygg i sin nya situation om pappan som dödat barnets mamma när som helst kan återfå vårdnaden om barnet?**

Kvinnofronten anser att en pappa som dödat mamman därmed har skadat barnet så att han självklart har förverkat sin rätt som förälder, och han ska följaktligen inte kunna väcka talan om att återfå vårdnaden. Detta är en fråga om barnets rätt till trygghet.

Kapitel 14.

Barn och föräldrar med skyddade personuppgifter

Kvinnofronten har svårt att ta ställning till betänkandets konkreta förslag i detta kapitel, eftersom utredaren här visar både stor okunnighet och brist på trovärdighet, angående såväl dödligt våld som våld över huvud taget, samtidigt som ingen forskning redovisas och utredaren återigen endast grundar sig på saker hen ”hört”.

Dessutom skulle det behövts en redovisning av konsekvenser av olika alternativa lösningar. Vi har därför valt att endast svara i fråga om några särskilt anmärkningsvärda påståenden.

14.5.3 VILKA PROBLEM ANSER AKTÖRERNA ATT DET FINNS NÄR DET GÄLLER SKYDDADE PERSONUPPGIFTER?

Kvinnofronten reagerar starkt mot utredningens obefogade påståenden om att ”flera” den varit i kontakt med har ”uppgett” att det skulle vara ”för enkelt att få och behålla skyddade personuppgifter och att detta utgör ett problem. De har uppgett att de misstänker att det förekommer att en förälder missbrukar systemet för att få fördelar i en kommande domstolsprocess.”

I ett påstått könsneutralt betänkande väljer alltså utredaren att inte redovisa någon forskning, utan istället föra fram vad hen hört om vad några ”misstänker” om mammor – **för det är ju i realiteten mammor och barn som söker skydd mot våldsutövande pappor.**

Varför har utredaren inte prövat dessa oklara ”misstänkar” mot det faktum att i många av de fall där pappan dödat mamman i Sverige under senare år har mamman dessförinnan sökt och begärt sådant skydd – men nekats detta? Om det vore ”för enkelt” att få skyddade personuppgifter i Sverige borde den verklighet vi ser av mördade mammor varje år inte finnas. Att en statlig utredning på detta sätt lyfter allmänna ”tyckanden” som om de vore fakta, är djupt problematiskt. Detta gäller något så allvarligt som dödligt våld. Istället för att studera och redovisa forskning om mäns våld mot kvinnor väljer alltså utredaren att sprida lösa påståenden hen har ”hört”. I meningen efter ovanstående formulerar sig utredaren till och med i termer av att aktörer ”verkar anse”.

Detta är subjektivt, osakligt och direkt ansvarslost. Det är ett misstänkliggörande av mammor genom spridande av fördomar, och samtidigt ett osynliggörande av pappors konkreta våld – till och med när det gäller dödligt våld.

14.5.5 VÅRA SLUTSATSER OM VILKA SVÅRIGHETER SOM FINNS NÄR DET GÄLLER ATT HANDLÄGGA OCH AVGÖRA MÅL DÄR DET FÖREKOMMER SKYDDADE PERSONUPPGIFTER

Utredaren återkommer här till att några aktörer ”anser” att det är ”för enkelt att få och be-

hålla skyddade personuppgifter och att detta utgör ett problem vid tvister om vårdnad, boende och umgänge”. Att några uppgivit att de ”misstänker” (se 14.5.3 och 12.5.1 här ovanför) att mammor ljuger om övergrepp har i denna del förvandlats till fakta när utredaren konstaterar: ”Det går inte att helt blunda för att det kan förekomma att en förälder, utan att det finns egentligt fog för det, ansöker om skyddade personuppgifter för att själv vinna fördelar i en process.”

Detta skriver utredaren, utan att redovisa att många forskare påstår motsatsen, det vill säga att mammor tvärtom ofta **inte vågar berätta om våld**, eftersom mammors berättelser om våld regelmässigt används emot dem i domstolarna. Forskaren Eva Diesen skriver: ”Att hävda att misstankar om övergrepp kan vara en bra strategi för en mamma att få ensam vårdnad är alltså helt felaktigt – så länge bevisen är svaga är misstankarna till nackdel för henne.”⁴⁹. Se vidare 12.5.1.

Sett **ur barnperspektiv** är problemet i själva verket **motsatsen** till utredningens misstänkliggörande av mammor – efter separationen tvingas minst tre av fyra barn fortsätta träffa den våldsamma pappan.⁵⁰ **Varför har utredaren i ett betänkande som kallas ”Se barnet!” inte sett till hur dessa barn påverkas av att fortsätta umgås med sina och/eller deras mammas förövare?**

Detta för barnen så påtagliga faktum finns över huvud taget inte med i betänkandet. Vi frågar oss: **Varför?**

14.6.4 YTTRELLIGARE VÄGLEDNING NÄR DET GÄLLER MÅL MED SKYDDADE PERSONUPPGIFTER

KVINNOFRONTEN stöder utredningens förslag att en vägledning ska tas fram för hur arbetet med upplysningar och utredningar om vårdnad, boende eller umgänge bör bedrivas när barnet eller en förälder har skyddade personuppgifter, liksom en mall som domstolarna kan använda vid den praktiska hanteringen av mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge där det förekommer skyddade personuppgifter.

Kapitel 15.

Handläggningen av mål om vårdnad, boende och umgänge

15.3.3 VÅRA ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG OM INTERIMISTISKA BESLUT

Betänkandet föreslår att ”Det ska tydliggöras att ett interimistiskt beslut om vårdnad endast ska meddelas i undantagsfall”. Återigen saknas våldsperspektiv. Kvinnojourerna kan vittna om att interimistiska beslut i många fall kan vara en fråga om liv och död.⁵²

KVINNOFRONTEN motsätter oss förslaget att interimistiska beslut om vårdnad endast ska meddelas i undantagsfall.

15.8.6 DET BEHÖVS EN KOMPLETTERANDE BESTÄMMELSE OM FÖRDELNING AV RÄTTEGÅNGSKOSTNADER I VISSA FALL

Kvinnofronten motsätter oss bestämt betänkandets förslag att en ny bestämmelse om fördelning av rättegångskostnader ska införas. De konkreta exempel betänkandet tar upp gäller fall som kan tolkas helt olika av olika domstolar. Formuleringar som ”utan bärande skäl” bygger inte på konkreta fakta utan enbart på tolkningar, vilket innebär att förslaget öppnar för en ökad rättsosäkerhet.

Återigen saknas också könsperspektiv. SCB konstaterar i sin rapport om separerade föräldrar och barn att ”Den grupp som i störst utsträckning saknar kontantmarginal är ensamstående som har barn boende hos sig mer än halva tiden”.⁵¹ Detta är i de allra flesta fall mammor. Det är orimligt, oacceptabelt och odemokratiskt att den ekonomiskt svagare parten, nästan alltid kvinnan, tvingas avstå från att använda rättsväsendet för att försöka driva sin sak för att hon inte har råd.

Det vore dessutom **inte rättsäkert** om enskilda domare skulle kunna bestämma utifrån sina värderingar och eventuella fördomar om en sådan avgörande sak som ekonomi på så lösa grunder som att hen tycker att mamman ”utan bärande skäl” driver sin sak.

Kvinnofronten anser det mycket förvånande att en statlig utredning som berör mäns våld mot kvinnor inte heller problematiserar att *ekonomiskt våld* ingår i **definitionen** av mäns våld mot kvinnor, och att betänkandet inte diskuterar vad ett sådant förslag alltså skulle innebära, samt vilka risker det medför.

Betänkandet slår istället fast att ”Bestämmelsen kan bidra till en större benägenhet att följa meddelade domslut”. Detta kanske stämmer, men om det beror på att människor av ekonomiska skäl inte vågar driva sina och barnets behov, alternativt straffas för att de drivit detta, har förslaget uppnåtts genom både *minskad demokrati för mammor och minskad rättsäkerhet för barn*. Det är därmed motsatsen till vad som efterfrågas i utredningens direktiv.

KVINNOFRONTEN motsätter oss betänkandets förslag att en ny fördelning av rättegångskostnader ska införas.

Övrigt

Kvinnofrontens allvarligaste kritik av utredningen gäller våld och riskbedömningar. Efter som såväl underbyggd empirisk kunskap som redovisning av forskning om våld och vårdnadstvister saknas i betänkandet blir det omöjligt att förhålla sig till flera av betänkandets förslag.

Kvinnofronten anser också att en så bristfällig utredning hindrar möjligheten att diskutera sådana förslag som eventuellt skulle kunna vara framkomliga vägar för att komma till rätta med dagens missförhållanden. Det gäller exempelvis att seriöst utreda möjligheten av ett juridiskt ombud för barnet. Det gäller även sådana förslag som att införa tidsbestämda beslut om vårdnad, boende och umgänge. Beslut som kräver uppföljning.

Utredningen är undermålig. Och de som får betala priset för bristen på konkreta förslag till förändring är återigen utsatta mammor och barn.

Arbetsgrupp hos Kvinnofronten

I Kvinnofrontens arbetsgrupp för remissvaret har ingått Gerda Christenson, Åsa Christenson, Eva Larsson, Christina Lindström, Fotini Makrigianni och Amin Wikman.

Stockholm den 22 maj 2017

Kvinnofronten

NOTER:

1. Maria Eriksson: *I skuggan av Pappa – Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Förlags AB Gondolin 2003.
2. Gudrun Nordborg: *Barnfrid? Om rättens förhållningssätt till barn som upplevt våld med fokus på brottskadeersättning, vårdnad och umgänge*. Brottsoffermyndigheten 2013.
3. Red. Maria Eriksson: *Barn som upplever våld*. Nordisk forskning och praktik. Gothia 2007.

4. Tove Corneliussen: **Barn som upplever våld – konsekvenser för välmående och hälsa.** Genväg till forskning nr 4. Västra Götalandsregionen 2012.
5. se not 3.
6. **Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.** Socialstyrelsen 2016.
7. Kerstin Weigl & Kristina Edblom: **Dödade kvinnor.** Aftonbladets databas 2017.
8. Gunvor Andersson & Maria Bangura Arvidsson: **På spaning efter betydelsen av umgängesstöd för barn.** Socionomens forsknings supplement nr 26, 2009.
9. Ingrid Höjer & Karin Röbäck: **Barn i kläm – hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge?** Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2007.
10. Marianne Hester & Lorraine Radford: **Domestic violence and child contact arrangements in England and Denmark.** The Policy Press 1996.
11. Se not 1.
12. Se not 1.
13. Anna L. Jonhed: **Better safe than sorry? Quantitative and qualitative aspects of child–father relationships after parental separation in cases involving intimate partner violence.** Örebro universitet 2016.
14. Se not 1.
15. Ylva Söderling Göthner: **Sammanfattning av projektkommunernas utvecklingsarbete,** sidan 10, i **Slutrapport – Barnets rättigheter i vårdnadstvister.** Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015, respektive **Vårdnad, boende och umgänge Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt.** Socialstyrelsen 2012.
16. Eva Diesen: **Våld och vårdnad – Lagstiftning och praxis.** Roks-rapport 2016.
17. **Vårdnad, boende och umgänge Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt.** Socialstyrelsen 2012.
18. Maria Eriksson: **Insatser för barn och föräldrar,** i **Slutrapport – Barnets rättigheter i vårdnadstvister.** Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015.
19. Gerda Christenson: **PAS – en teori som aldrig ger barn rätt.** Feministiskt Perspektiv 2012.
20. Se not 13.
21. Anna Nyman, Lotta Persson, Ellen Forsberg & Karin Lundström: **Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation.** Demografiska rapporter 2014:1, Statistiska centralbyrån 2014.
22. Amy R. Elman & Maud Eduards: **Oskyddad i det svenska välfärdssamhället – En undersökning av miss-handlade kvinnor och den hjälp de fått.** Roks 1990.
23. Amy R. Elman: **Unprotected by the Swedish welfare state revisited – assessing a decade of reforms for battered women,** i *Women's studies international forum* 2001.
24. **Signaler – Våld i nära relationer.** Barn och ungdomar berättar. Barnombudsmannen 2012.
25. Se not 16.
26. **Familjerätten och barnet i vårdnadstvister – Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete.** Socialstyrelsen 2011.
27. Marie Angsell & Sofia Grönkvist: **”Lyssna på mig.” Barnets upplevelse av skilsmässa och föräldrars konflikter.** BRIS 2013.
28. I senare versioner angav Richard Gardner, teorins skapare, att föräldraalienationen inte bara gällde mammor, utan att även pappan kunde vara den manipulerande föräldern. Se vidare not 19.
29. Se not 27.
30. Se not 26.
31. Se not 27.
32. Se not 16.
33. Gerda Christenson: **PAS tystar utsatta barn.** Feministiskt Perspektiv 2011.
34. Se not 16.
35. Se not 6.
36. Se not 16.
37. Se not 1.
38. Anna Forssell: **Barns upplevelser av våld.** Örebro universitet 29/1 2015.
39. Karin Röbäck: **Bedömningar om barn i umgängestvister – förändrad argumentation om tid, omsorg och delaktighet?** i *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 1/2011.
40. Se not 16.
41. Annika Rejmer: **Nya arbetssätt i handläggningen av vårdnadstvister – resultat från en teoridriven utvärdering,** i **Slutrapport – Barnets rättigheter i vårdnadstvister.** Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015.

42. Se not 1.
43. Se not 18.
44. Anna Kaldal: *Riskbedömningar i vårdnadsfall*, i *Vårdnadstvisten – med barnet i fokus?* Roks 2011.
45. Se not 18.
46. Ylva Söderlind Göthner, Gunilla Cederström & Anna von Scheele: *Barnkonventionen och lagstiftning kopplat till projektets mål*, i *Slutrapport – Barnets rättigheter i vårdnadstvister*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015.
47. Se not 46.
48. Se not 39.
49. Se not 16.
50. Se not 13.
51. Se not 21.
52. Zandra Kanakaris, Olga Persson, Luis Lineo, Clara Berglund & Zozan Inci: *Farliga slutsatser om barn i vårdnadstvister*. Svenska Dagbladet 8/3 2017.